

КОМАР В. Ю.

аспірант

Донецький державний університет управління, м. Маріуполь

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ “САМОУПРАВЛІННЯ” І ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ ПІДГОТОВКОЮ СТУДЕНТІВ УПРАВЛІНСЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Стаття присвячена розкриттю складових терміну «самоуправління». Акцентується увага на основних підходах до його трактування: ресурсному, функціональному і загальному. На думку автора, загальний підхід є найбільш ефективним тому, що він характеризується універсальністю, повнотою наукового інструментарію і величезним потенціалом. Висвітлена роль самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей.

Ключові слова: складові самоуправління, ресурсний, функціональний, загальний підходи до трактування терміну «самоуправління», роль самоуправління, система управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей.

КОМАР В. Ю.

аспірант

Донецкий государственный университет управления, г. Мариуполь

ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ТРАКТОВКЕ ТЕРМИНА “САМОУПРАВЛЕНИЕ” И ЕГО РОЛЬ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКОЙ СТУДЕНТОВ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Статья посвящена раскрытию составляющих термина "самоуправление". Акцентируется внимание на основных подходах к его трактовке: ресурсном, функциональном и общем. По мнению автора, общий подход является наиболее эффективным потому, что он характеризуется универсальностью, полнотой научного инструментария и огромным потенциалом. Освещена роль самоуправления в системе управления профессиональной подготовкой студентов управленческих специальностей.

Ключевые слова: составляющие самоуправления, ресурсный, функциональный, общий подходы к трактовке термина "самоуправление", роль самоуправления, система управления профессиональной подготовкой студентов управленческих специальностей.

KOMAR V. Y.

postgraduate student

Donetsk State University of Management, Mariupol

KEY APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF TERM “SELF-MANAGEMENT” AND ITS ROLE IN THE MANAGEMENT SYSTEM OF PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS WITH MANAGEMENT SPECIALITIES

The authors elucidate the components of the term "self-management". The attention is focused on the main approaches to its interpretation: resource, functional and general. According to the author, the general approach is the most effective because it is characterized by versatility, completeness of scientific instruments and huge potential. The article highlights the role of self-management in the management system of professional training of the students' with a management major.

Keywords: components of self-management; resource, functional and general approaches to the interpretation of the term " self-management"; the role of self-management; management system of professional training of the students with a management major.

komar1@ua.fm

Постановка проблеми. Управління як універсальна філософська категорія може проявлятися в основних системах управління: неживій природі, біологічних і соціальних системах. Причому одне з центральних місць в будь-якій системі управління посідає підсистема "самоуправління" як найважливіша складова забезпечення життєдіяльності системи, її стійкості і результативності відтворювальних процесів.

В системі соціального управління роль самоуправління визначається реальними можливостями та правом соціальної організації (людини, групи, колективу) самостійно, під власну відповідальність вирішувати важливі питання своєї життєдіяльності і приймати управлінські рішення для досягнення кінцевих результатів.

Велика кількість публікацій, що з'явилась за останні десятиріччя, свідчить про те, що особливого значення проблема самоуправління набуває в системі управління професійною підготовкою фахівців, зокрема, управлінського персоналу.

У зв'язку з цим задача управлінської і економічної науки полягає у розкритті основних складових підсистеми "самоуправління", визначенні основних підходів до його трактування і ролі в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розкриття основних складових самоуправління та визначення його ролі в системах соціального управління, зокрема в системі управління професійною підготовкою студентів, досліджували у своїх працях такі вітчизняні та закордонні вчені і педагоги: Г.А. Архангельский, Д. Адаир, К.А. Андрющенко, А. Бішоф, Б.М. Будзан, О.О. Градінова, Д.І. Дзвінчук, М.С. Дороніна, Л. Зайверт, В.М. Колпаков, Ю.М. Комар, А.І. Кредісов, Н.П. Лукашевич, Е.А. Ноздренко, В. Оглобін, М.О. Орликовський, В.І. Пересунько, О.С. Поважний, С.Д. Резнік, М.І. Скібіцька, В.В. Смолей, В.Ф. Токарева, Е.С. Штепа та багато інших.

Віддаючи належне теоретичній та практичній значимості праць, в яких розглядаються окремі аспекти проблеми самоуправління, зокрема в системі управління професійною підготовкою, необхідно зазначити, що у вітчизняній та зарубіжній літературі відсутній цілісний аналіз досліджуваної проблеми, що поєднував би в собі висвітлення її теоретичних, методичних та практичних засад.

Мета статті – показати основні складові терміну «самоуправління», розкрити основні підходи до його трактування і висвітлити роль самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей.

Виклад основного змісту. Суть будь-якої управлінської категорії, аналіз її виникнення, становлення і розвитку обумовлюють необхідність розкриття понятійного апарату. Оскільки самоуправління – це складна комплексна проблема, то його понятійний апарат може бути сформований на основі узагальнення і систематизації численних досліджень, присвячених цій проблематиці. Важливими напрями вирішення цієї проблеми є проведення аналізу різних підходів до трактування терміну "самоуправління", виявлення оптимального варіанту і визначення ролі студента в системі управління його професійною підготовкою.

Для цього, в першу чергу, необхідно провести аналіз структури терміну «самоуправління» в розрізі його двох складових: "само" і "управління" (табл. 1).

Таблиця 1

Структура визначення терміну "самоуправління"

<p><i>Само</i> – перша складова частина складних слів, що позначає спрямованість дії (названого в другій частині слова) на самого себе; здійснення дії без сторонньої допомоги або автоматично [1]</p>	<p><i>Управління</i> – це цілеспрямований програмований чи довільний вплив суб'єкта на об'єкт задля досягнення кінцевої мети за допомогою процесів, коли є з ними взаємодія в режимі детермінованої чи довільної програми [2]</p>
<p><i>Самоуправління</i> - стан, за якого суб'єкт і об'єкт управління збігаються; такий характер процесів об'єкта, що є умовно-замкнутою системою, за яких не відбувається безпосереднього контролю над ними — цілепокладання здійснюється самим об'єктом відповідно до своїх властивостей, що можуть бути запрограмовані певним чином під час його створення [3].</p>	

У цьому випадку поняття "само" відображає той очевидний факт, що на відміну від власне "управління" в цілому, його об'єкт і суб'єкт органічно поєднані між собою. В системі соціального управління таке поєднання об'єкта і суб'єкта означає самоуправління, яке постає як процес перетворення людини, трудового колективу з об'єкта управлінської діяльності в її суб'єкт. Це особливий варіант організації управління, коли кожен з об'єктів (індивідів чи груп індивідів) сам вирішує питання в межах відведених йому повноважень, розподілу ресурсів, виконуваних функцій тощо.

Узагальнення науково-методичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів показало, що до трактування терміну "самоуправління", існують три основні наукові підходи: ресурсний, функціональний і загальний. Також може бути поєднання підходів, наприклад ресурсного і функціонального або ресурсного і загального. Характеристика трьох зазначених підходів до визначення терміну "самоуправління" подана нижче:

Ресурсний підхід характеризується використанням в системі самоуправління випробуваних методів, спрямованих на управління основними видами ресурсів (часовими, матеріальними освітніми, фінансовими тощо). Цей підхід найбільш простий і саме він отримав найбільше відображення в працях тих дослідників, які є прихильниками «управління часом» (англ. «time management»). Цей напрям ресурсного підходу в самоуправлінні широко висвітлили закордонні дослідники: Д. Адаір [4], А. Бішоф [5], Т. Бузан [6], Л. Зайверт [7], Л. Зайверт, Х. Велчі [8], Р. Ейзенберг, К. Келлі [9], Т.А. Лімончеллі [10], Дж., Манктелу, Н. Ананд [11], М. Манчіні [12], Д. Моргенстерн [13], П. Форсайт [14] та багато інших, а також вітчизняні дослідники та дослідники країн ближнього зарубіжжя: Б.М. Будзан [15], С.Д. Резнік [16], М.І. Скібіцька [17] та інші.

Функціональний підхід характеризується використанням в системі самоуправління низки управлінських функцій (самопланування, самоорганізації, самомотивації, самоконтролю). Цей підхід більш складний і менш розповсюджений, тому що передбачає використання основних функцій самоуправління. Прихильниками цього підходу є як вітчизняні дослідники, так і дослідники країн ближнього зарубіжжя: К.А. Андрющенко [18], М.Д. Виноградський [19], О.О. Градінова [20], М.С. Дороніна, В.І. Пересунько [21], В.М. Колпаков [22], Ю.М. Комар [23], А.І. Кредісов [24], Н.П. Лукашевич [25], Е.А. Ноздренко [26], В.В. Смолей [27], В.Ф. Токарев [28], О.С. Штепа [29], М. О. Орликовський [30] та інші.

Загальний підхід характеризується використанням в системі самоуправління процесу, науки і мистецтва самоуправління. Цей підхід найменш розповсюджений і найбільш складний, тому що передбачає повне використання усіх складових наукового інструментарію. Прихильниками цього підходу є вітчизняні дослідники (Ю.М. Комар та ін. [31]) і представники країн ближнього зарубіжжя: В.І. Кноррінг [32], С.Н. Князев [33] та інші.

Крім того, для правильного трактування терміну "самоуправління", в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей доцільно враховувати два важливих аспекти.

Перший аспект зв'язаний з тим, що підсистема "самоуправління" є визначальним фактором саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації студентів, зокрема управлінських спеціальностей в системі управління їх професійною підготовкою, що доцільно відобразити в ході трактування цього терміну.

Другий аспект, пов'язаний з тим, що самоуправління є найбільш складним з усіх існуючих видів управління, на що неодноразово вказували видатні мислителі минулого і сучасності. „Якщо б хто-небудь у битві тисячоразово переміг себе одного, то саме цей другий – найвеличніший переможець у битві” (Будда). „Не може керувати іншими той, хто не в змозі керувати самим собою” (англ. прислів'я). „Найсильніший той, хто має владу над собою” (Сенека).

За результатами аналізу 40 літературних джерел виявлено, що співвідношення частоти використання підходів під час трактування терміну "самоуправління" в загальній їх структурі складає: ресурсного – 60%, функціонального – 30% і загального – 10%. Це дозволило провести систематизацію зазначених підходів до трактування терміну

"самоуправління", з урахуванням їх значущості в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей (рис. 1).

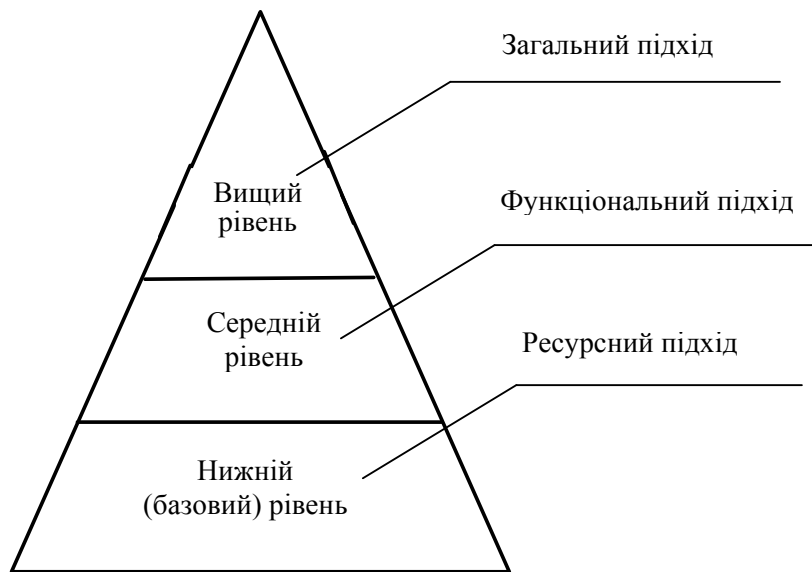

Рис. 1. Систематизація підходів до трактування терміну "самоуправління" в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей

З рис. 1 видно, що систематизація має три рівні: базовий, середній і вищий. На цих рівнях розташовані, відповідно, ресурсний, функціональний і загальний підходи до трактування терміну "самоуправління".

Нижчий (базовий) рівень складає ресурсний підхід – це самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей на основі випробуваних методів, спрямованих на оптимальне використання основних видів ресурсів (часових, інформаційних, мотиваційних, матеріальних, фінансових, освітніх тощо) для самовдосконалення студента і ефективного досягнення поставленої мети. Причому самоуправління на основі ресурсного підходу можливе шляхом одночасного управлінського впливу як одного виду ресурсів (часового), так і двох (часового і матеріального), трьох (часового, матеріального, освітнього), чотирьох і більше (часового, матеріального, фінансового, освітнього). Залежно від кількості ресурсів одночасного впливу на самоуправління ускладнюється чи спрощується система управління і відповідно змінюється його комплексність і ефективність результатів.

Середній рівень складає функціональний підхід – це самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей на основі низки управлінських функцій (самопланування, самоорганізації, самомотивації, самоконтролю тощо) для самовдосконалення студента і ефективного досягнення поставленої мети. Причому самоуправління на основі функціонального підходу може мати частковий набір функцій самоуправління (самотивація, самоконтроль), більш повний (самотивація, самопланування, самоорганізація, самоконтроль), найбільш розгорнутий самотивація, самопланування (постановка цілей, встановлення пріоритетів у виборі цілей, формування цілей), самоорганізація, самоконтроль, саморегулювання тощо. Як і під час ресурсного підходу, залежно від кількості вибраних функцій самоуправління ускладнюється чи спрощується система управління під час функціонального підходу і відповідно змінюється його комплексність і ефективність результатів.

Найвищий рівень складає загальний підхід – це самоуправління в системі управління професійною підготовкою студентів управлінських спеціальностей на основі процесу, науки і мистецтва для самовдосконалення студента і ефективного досягнення поставленої мети. Загальний підхід, на відміну від двох зазначених підходів, охоплює увесь управлінський інструментарій у виді одночасного впливу процесу, науки і мистецтва самоуправління.

Таким чином, в ході визначення терміну "самоуправління", усі три підходи: ресурсний, функціональний і загальний, – мають право на існування.

Але суттєві переваги під час трактування такої складної, багатофункціональної і багатоаспектної управлінської підсистеми як "самоуправління", має загальний підхід, який характеризується універсальністю, повнотою наукового інструментарію і величезним потенціалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсистема «самоуправління» є складовою системи управління професійною підготовкою, де студент одночасно виступає в якості суб'єкта і об'єкта управління. В цих умовах студент сам, в межах відведених йому повноважень, має вирішувати питання розподілу ресурсів, функцій управління, прийняття управлінських рішень стосовно управління власною професійною підготовкою.

Результати аналізу трьох основних підходів до трактування терміну «самоуправління» показали, що найбільш ефективним є загальний підхід, який характеризується універсальністю, повнотою наукового інструментарію і величезним потенціалом.

Підсистема "самоуправління", відіграє важливу роль в системі управління професійною підготовкою студентів, тому що вона є найважливішою складовою цієї системи, яка забезпечує її життєдіяльність, стійкість і результативність відтворювальних процесів.

Список використаних джерел

1. Ожегов С.П. Словарь русского языка: 70 000 слов / под ред. И.Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1990. – 917 с.
2. Вікіпедія – вільна енциклопедія: Управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/
3. Вікіпедія – вільна енциклопедія: Самоуправління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki/
4. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой / Адаир Д. – М. : Эксмо, 2006. – 656 с.
5. Бишоф Анита. Самоменеджмент: эффективно и рационально / Анита Бишоф. – М. : СмартБук, 2012. – 123 с.
6. Buzan Tony. The Mind Map Book (full version with illustrations in english). New York: Penguin Books USA, 1994. 320 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/636408/>
7. Зайверт Л. Ваше время – в ваших руках: Советы деловым людям, как эффективно использовать рабочее время / Зайверт Лотар ; пер.с нем. – М. : АО«Интерэксперт», 1995. – 266 с.
8. Seiwert L., Woeltje H. Effective Time Management: Using Microsoft Outlook to Organize Your Work and Personal Life. PDF Microsoft Press, 2011. 272 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/1107906/>
9. Eisenberg R., Kelly K. Organize Your Life: Free Yourself from Clutter and Find More Personal Time Wiley, 2007, 250 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/703064/>
10. Limoncelli T.A. Time Management for System Administrators Reilly Media, Inc., 2009. 659 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/801143/>.
11. Manktelow J., Anand N. Make Time for Success: The Time Management Masterclass Mind Tools Corporation, 2004. 143 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/609589/>
12. Mancini Marc Time Management McGraw-Hill 2003. 178 p. URL: <http://rutracker.org/forum/viewtopic.php?t=282942>
13. Моргенстерн Д. Тайм-менеджмент. Искусство планирования и управления своим временем и своей жизнью / Д. Моргенстерн ; пер. с англ. – М. : Добрая книга, 2006. – 255 с.
14. Forsyth Patrick. Successful Time Management Kogan Page, 2007. 152 p. URL: <http://www.twirpx.com/file/110465/> <http://www.twirpx.com/file/110465/>.
15. Будзан Б.М. Самоменеджмент: управление своим временем : Курс для менеджеров / Б.М. Будзан // ОФИС. – 1998. – № 1–2.
16. Персональный менеджмент : учебник / С.Д. Резник и др. – 3-е изд., перераб. и доп.

– М. : ИНФРА-М, 2008. – 558 с.

17. Скібіцька М.І. Тайм-менеджмент : навч. посібник для економ. вузів / Скібіцька М.І. – К. : Кондор, 2009. – 528 с.

18. Андриющенко К.А. Теоретичні аспекти самоменеджменту: умови виникнення і розвитку / К.А. Андриющенко // Ефективна економіка : електронне фахове видання. – 2010. – № 7. – С. 3–7.

19. Виноградський М.Д. Організація праці менеджера : навч. пос. / Виноградський М.Д., Виноградська А.М., Шканова О.М. – К., 2003.

20. Градінарова О.О. Дослідження передумов використання сучасної системи самоменеджменту на підприємствах туристичної індустрії / О.О. Градінарова // Вісник ДІТБ. – Донецьк : ДІТБ, 2011. – № 15. – С. 68–76.

21. Доронина М.С. Самоменеджмент: сутність, умови виникнення і розвитку / М. С. Доронина, В. І. Пересунько // Економіка і управління. – 2006. – № 4. – С. 7–12.

22. Колпаков В. М. Самоменеджмент / В. М. Колпаков. – К.: МАУП, 2008. – 528 с.

23. Комар Ю.М. Самоменеджмент навчання. Навчальний посібник. – Донецьк. Норд-Прес – ДІРСП. 2005. – 132 с.

24. Кредісов А.І., Панченко Є.Г., Кредісов В.А. Менеджмент для керівників. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1999. – 556 с.

25. Лукашевич Н.П. Самоменеджмент. Теория и практика: учебник. — К. : Ника-Центр, 2007. — 344 с.

26. Ноздренко Е.А. Эффективный самоменеджмент: учеб. пособие / Е. А. Ноздренко. - Красноярск: Краснояр. гос. ун-т. 2005. – 153 с.

27. Смолей В.В. Самоменеджмент керівника навчального закладу / Наукові записки. Серія: Педагогіка. — 2011. — № 2. С. 3-7.

28. Токарев В.Ф. Самоменеджмент: методология и практика. - Нижний Новгород: Из-во НГЛУ им. Н.А. Добролюбова, 1999. – 136 с.

29. Штепа О.С. Теорія самоменеджменту /О. С. Штепа // Соціальна психологія. – 2010. – № 3 (41), травень. – С. 111–124.

30. Орликовський М.О. Самоменеджмент: практикум : навч. посіб. для студ. екон. вузів / М.О. Орликовський, Г.В. Осовська, В.І. Ткачук. – К. : Кондор-Видавництво, 2012. – 410 с.

31. Комар Ю.М. Основи навчання студента : в 4 кн. Кн. 1: Самоуправління навчанням : навч.-метод. малоформатний посібник : у 2 ч. Ч. 1. Анотований конспект лекцій / Комар Ю.М, Поважний О.С., Комар В.Ю. ; за заг. ред. Дорофійенка В.В. – 3-є вид., допов. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – 313 с.

32. Кнорринг В.И. Теория, практика и искусство управления : учебник для вузов по специальности «Менеджмент» / В. И. Кнорринг. – М. : Норма Инфра-М, 1999. – 528 с.

33. Князев С.Н. Управление: искусство, наука, практика : учебное пособие / С.Н. Князев. – Минск : Армита – Маркетинг, Менеджмент, 2002. – 512 с.
